

**IRAK KÜRT FEDERE
BÖLGESİ'NDE
VATAN ALGISI**

Çalışma Tarihi

2009-2010

Eksen Araştırma A Ş.

Yürtücü: H.Neşe ÖZGEN, Prof. Dr.

GENEL TANITIM:

Bu çalışma, Eksen Araştırma Şirketi tarafından Ağustos ve Eylül 2009'da Irak'ın kuzeyinde Kürt Federe Bölgesi'nde yapıldı. Çalışmanın amacı, asıl olarak Kürtlerin, (özel olarak da kentli ve eğitilmiş olan, geleceğin orta sınıfını oluşturacak olan, belki orta burjuvazinin temelini teşkil edenlerin kendilerine bir vatan oluşturmadaki tutumlarını araştırmak. *Bu bölgedeki Kürtler, şimdiki federe bölgelerini vatan olarak algılamaya başladılar mı? Nasıl bir vatan algısı öne çıkıyor ve geçmişteki welat¹ algısından bu yeni durumun farkları nelerdir? Kendilerini nereye ait hissediyorlar ve etnik, siyasi, dil ve kültür olarak hangi ülkedeki Kürtlerle bağ kuruyorlar? Etnisite ve kültür olarak doğal sınırları nerede başlıyor, nerede bitiyor? Dil, din, etnisite, kültür ve hemşerilik bağlarından hangisi diğer Kürtlerle ortak sınırı belirliyor? Çalışmanın daha ileri soruları 'Göç etmek istedikleri ülkeler' ile 'Kürtlerin sorunları olarak tanımladıkları sorunları çözecek lider' üzerine sorulardır.*

Bu çalışma, son dönemlerde Kuzey Irak'taki Kürtlerin (Özellik Mahmur kampındakilerin) Türkiye'ye gelmeyi istedikleri ve veya göç edebileceklerine dair bazı medya

¹ Welat: Yurt, yurtluk (bkz. Fehreng, D. İzoli, Weşanen Deng, 2004. Stanbol.

haberlerini de sınılamaya yardımcı olacaktır. Gerçekten *Kuzey Irak'taki Kürtler Türkiye'yi göç edebilecekleri bir yer olarak mı görüyorlar? Eğer değilse, göç etmek için başka hangi ülkeleri düşünüyorlar? Ve nihayet bu yanıtlar tabakalara ve yerleşim yerlerine, yaşa ve cinsiyete göre nasıl farklılıklar göstermektedir?*² Soruları da bu araştırmanın diğer soruları oldu.

Bu amaçla Ağustos ayında bir pilot çalışma yapıldı. Ayrıca Irak'taki bir Kürt sosyal bilimciden de görüş alındı. Sosyologa, şehirlerin nüfusu, nüfus yapısı, yatay ve dikey göç yapısı, ekonomik gidişat, politik eğilim, politik eğilimlerin mobilizasyonu ve doğal liderler ya da yerel yöneticilerle, halkın politik tutumları arasında ne oranda paralellik olduğu ve alt kamusal alanlar olup olmadığı soruldu ve görüş alındı.

Bu görüşme bilgileri ve 24 kişi ile yapılan bu pilot uygulamanın sonuçlarına göre yeniden düzenlenen bir soru kağıdıyla da; Eylül 2009'un sonuna kadar, bağımsız değişkenlerin ortalamaa göre dağılımları da hesaplanarak; Erbil, Süleymaniye ve Dohuk'ta (toplam 364 örneklem için) alan çalışmasına gerçekleştirildi. 10 anketör ve 3 saha yürütücüsü ile gerçekleştirilen anketlerin %10' u sahada doğrudan, % 20'si de telefonla denetlendi. Böylelikle denetlenen veriler SPSS ile dökümlendi ve analiz edildi. Örneklem, nüfusa oranlı olarak,

² Bundan böyle "Kürtler" sözcüğünü, Irak Kürt Federe Bölgesi'nde, kentlerde yerleşmiş, orta sınıf Kürtleri anlatmak için kullanacağız.

%36'sı Süleymaniye'den, %26'sı Duhok'tan ve %42'si de Erbil'den seçilmiştir.

Örneklemin yukarıdaki hesaplanmasında, ilk dağılım tablosunun oranları da özenle korunmuştur.

Örneklem Beklentisi:

CİNSİYET	SAYI	YAŞ	SAYI	GELİR	SAYI
KADIN	126	18-30	130	ALT	50
ERKEK	238	31-40	130	ORTA- ALT	75
		41-55	104	ORTA	100
				ORTA- ÜST	75
				ÜST	50

Anket Bölgesinin örneklem dağılımı:

Anketbolgesi				
Yas	Cinsiyet		Sayı	%
18-34	Kadın	Süleymaniye	95	100
	Erkek	Süleymaniye	35	22.58
		Erbil	120	77.41
		Toplam	155	100
35-54	Kadın	Erbil	27	100
	Erkek	Erbil	7	9.33
		Duhok	68	90.66
		Toplam	75	100
55-68	Kadın	Duhok	4	100
	Erkek	Duhok	8	100

ÖLÇEK:

Bu çalışmanın içinde 5li Likert tipi bir tutum ölçeği geliştirildi. Araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan bu tutum ölçeğiyle Irak Kürt Federe Bölgesi'ndeki Kürtlerin, *vatan, aidiyet ve çeşitli Kürt gruplara yakınlıkları* soruldu. Tutum ölçeği 'item analysis" yapıldı ve işlemeyen maddeler çıkarıldı. Bu ölçekle çeşitli bağımsız değişkenlerin (yaş, cinsiyet, eğitim, meslek, yaşama yeri, göç tarihi, SES (sosyo-ekonomik statü) ilişkiselliğine bakıldı.

Buna ek olarak, yukarıdaki bağımsız değişkenleri, nitel analizin temel değişkenleri olarak tutan bir dizi nitel görüşme yapıldı. Asıl olarak nicel çalışma ve tutum ölçeğinin zayıflıklarını gidermek ve nicel çalışmanın zeminini sorgulamak için yapılan bu çalışmada; haritalama ve gelecek algısı üzerinde duruldu. Haritalama soruları, "vatanın sınırlarını" çizmek için önemli bir çalışmadır. (bkz. Özgen, 2007³) Gelecek algısına yönelik sorular da yarı yapılandırılmış bir derinlemesine mülakatla tamamlanmak istendi. Bu mülakat sonuçları henüz alınmamakla birlikte; eldeki soru kağıdının ve ölçeğin değerlendirmesinden kesinleşen bulguları, aşağıda tartışacağız.

³ Bkz. Özgen, 2007, 'Vatan, Sınır ve Zihnimizdeki Haritalar', Milliyetçilikler: Irkçılık ve Faşizmin Güncelliği' Sempozyumu, Praksis, 12-13 Mayıs 2007 İTÜ İstanbul.

Daha ileride yapılması düşünölen derinlemesine mülakatların, toplam 30 kişi ile yapılması planlanmaktadır (Zihinsel Haritalama için: 3 grup (genç-kadın-meslek sahibi); Gelecek algısı: (genç-kadın-meslek sahibi 3 kişi); Bürokrat (2); Yerel liderler (2); Kadın örgütleri (2); Doğal lider (2); Akademisyen (2); Sağlıkçı (2); Toplam yaklaşık 30 kişi) Bu görüşmeler de Objective Hermeneutik Analysis tekniğine tabi tutularak, çalışmanın analizinin derinleştirilmesinde kullanılacaktır.

Genel Profil:

1990'dan bu yana savaş ve ambargonun sarstığı Irak'ta, ABD ve İngiliz işgaliyle birlikte, nüfus, nüfusun dağılımı, yerleşim, gelir vb. neredeyse tüm veriler, uzunca bir süredir altüst olmuş görünüyor. Rakamların güvenilmezliği, dağınıklığı, verilerin eksikliği bir yana, bu verileri elde etmenin tek yolu da CIA'nin Fact Book'u görünüyor. 2009 tahminlerine göre 28,945,657 olan nüfusun, %15-20 arasındaki oranını Kürtler oluşturuyor. CIA FactBokk', kentsleşe oranın göstergelerinde, KFB'nde %13 Toplam Irak nüfusunun % 67sinin şehirlerde yaşadığını ve yaş ortalamasının yaş ortalamasını 20.5 olduğunu; bu nüfusun yaşa bağımlılık oranınının 40/60 olduğunu bildiriyor. Toplam nüfusun 15 yaş altında olanları % 38. 8 ve 65 yaş üzeri %3. Çalışma yaşındaki nüfus ise (15-65) % 58.2 oranda. olduğunu bildiriyor. Oldukça genç bir nüfusun varlığıyla karşı

karşıyayız. Bu nüfusun % 74 oranında okur yazar olduğu ve ortalama okulda kalma süresinin de 10.4 yıl olduğu da eldeki veriler arasında.

Bunun yanı sıra, ABD'den bir araştırmacının Phebe MARR, (National Defense University) tarihsiz (ancak 2005 ile 2007 arasında olduğunu düşündüğümüz) bir raporunda, ("*IRAQI IDENTITY Forces for Integration/ Divisiveness*"); özellikle 1990'dan itibaren ülkenin üniversitelerindeki modernleşmeyle birlikte, mezunlarının sayısının 43.000'e çıktığını ve bunların da genellikle Beşeri Bilimler ve Sosyal Bilimler mezunları olarak, ülkenin güçlü bir orta sınıfını oluşturacak burjuvazinin temelleri olduğunu dile getirmektedir. Marr'a göre, bu çıkışla birlikte kentleşmenin hızla artmış olması, kentsel nüfusun içinde %35 oranında orta ve üst sınıf profesyonel meslek sahibi ve kamu ve özel sektörde görevli ve veya iş sahibi olarak varlık göstermeye başlamıştır. Bunun yanı sıra kentlerin %20'sini de orta ve alt düzeyden kamu ve özel sektör görevlileri ve küçük işyeri sahipleriyle, nitelikli işçi ve teknikerler oluşturmaktadır.

Gerek savaş ve yoğun göç koşulları gerek KFB'ye ait

bilgilerin daha önceleri olmaması, bizi bu çalışmayı yaparken ortalamalara göre kıyaslanabilecek bir veri seti oluşturmada son derece zorladı. Ancak çeşitli projeksiyonlara dayanarak yaptığımız örneklemin, KFB için bir örnek oluşturmasını umuyoruz.

Elinizdeki çalışmanın genel olarak dağılımı, Irak'ın çeşitli temel dağılımlarına uygun çıkmaktadır. Bu çalışma için görüşülen 126 kadın ve 238 erkeğin dağılımları:

Örneklemin genel dağılımı

Tablo 1: Yaş ve cinsiyetin dağılımları

Cinsiyet	Yaş	Sayı	%
Kadın	18-34	95	75.39
	35-54	27	21.42
	55-68	4	3.17
	Toplam	126	100
Erkek	18-34	155	65.12
	35-54	75	31.51
	55-68	8	3.36
	Toplam	238	100

Tablo 2: Eğitim Ve Cinsiyete Göre Dağılım

Eğitim				
Cinsiyet	Yas		Sayı	%
Kadın	18-34	Eğitimsiz	10	10.52
		Okur,yazar, ilkokul mezunu	13	13.68
		Orta eğitim	10	10.52
		Lise	24	25.26
		Yüksek okul	17	17.89
		Üniversite	21	22.10
		Toplam	95	100
	35-54	Eğitimsiz	7	25.92
		Okur,yazar, ilkokul mezunu	2	7.40
		Orta eğitim	5	18.51
		Lise	3	11.11
		Yüksek okul	4	14.81
		Üniversite	6	22.22
		Toplam	27	100
	55-68	Eğitimsiz	4	100
Erkek	18-34	Eğitimsiz	18	11.61
		Okur,yazar, ilkokul mezunu	12	7.74
		Orta eğitim	24	15.48
		Lise	32	20.645
		Yüksek okul	16	10.32
		Üniversite	53	34.19
		Toplam	155	100
	35-54	Eğitimsiz	11	14.66
		Okur,yazar, ilkokul mezunu	14	18.66
		Orta eğitim	8	10.66
		Lise	15	20
		Yüksek okul	13	17.33
		Üniversite	14	18.66
		Toplam	75	100
	55-68	Eğitimsiz	3	37.5
		Okur,yazar, ilkokul mezunu	2	25
		Lise	1	12.5
		Yüksek okul	2	25
		Toplam	8	100

Tablo 3: Sosyo-Ekonomik Durumun (SES) Yaşa

Oranları

Gelirgrubu				
Kadın	18-34	Sayı		95
		Ortalama	Orta-Orta SES	3.021
		Std. Sapma		0.92
	35-54	Sayı		27
		Ortalama	Orta-Orta SES	3.074
		Std. Sapma		0.95
	55-68	Sayı		4
		Ortalama	Alt-Orta SES	1.75
		Std. Sapma		0.95
Erkek	18-34	Sayı		155
		Ortalama	Orta-Alt SES	2.63
		Std. Sapma		1.02
	35-54	Sayı		75
		Ortalama	Orta-Orta SES	2.76
		Std. Sapma		1.183
	55-68	Sayı		8
		Ortalama	Orta-üst SES	2.87
		Std. sapma		0.99

Tablo: 4 SES'nün Gelir ve Yaş Dağılımları

SES				
Cinsiyet	Yaş		Sayı	%
Kadın	18-34	Alt	5	5.26
		Orta,alt	16	16.84
		Orta	54	56.84
		Orta,üst	12	12.63
		Ust	8	8.42
		Toplam	95	100
	35-54	Alt	1	3.70
		Orta,alt	6	22.22
		Orta	12	44.44
		Orta,üst	6	22.22
		Ust	2	7.40
		Toplam	27	100
	55-68	Alt	2	50
		Orta,alt	1	25
		Orta	1	25
		Toplam	4	100
Erkek	18-34	Alt	23	14.83
		Orta,alt	43	27.74
		Orta	63	40.64
		Orta,üst	19	12.25
		Ust	7	4.51
		Toplam	155	100
	35-54	Alt	12	16
		Orta,alt	21	28
		Orta	21	28
		Orta,üst	15	20
		Ust	6	8
		Toplam	75	100
	55-68	Alt	1	12.5
		Orta,alt	1	12.5
		Orta	4	50
		Orta,üst	2	25
		Toplam	8	100

Tablo 5: Irak Kürt Federe Bölgesi'ne Göç Tarihi İle Cinsiyet Ve Yaşın Dağılımı

Göç Tarihi			
Kadın	18-34	Sayı	95
		Ortalama >1	0.4
		Std. Sapma	0.92
	35-54	Sayı	27
		Ortalama <1	0.14
		Std. Sapma	0.60
	55-68	Sayı	4
		Ortalama >1	1.25
		Std. Sapma	1.5
Erkek	18-34	Sayı	155
		Ortalama >1	1.88
		Std. Sapma	0.78
	35-54	Sayı	75
		Ortalama 1	0.68
		Std. Sapma	1.12
	55-68	Sayı	8
		Ortalama <1	0.25
		Std. Sapma	0.46

1) Hiç göç etmeyenler; 2) 1. Ve 2. Irak işgali sırasında, 3)
2. Irak işgali sonrasında

Tablo 6: Irak Kürt Federe Bölgesi'ne Göç Tarihi İle Cinsiyet Ve Yaşın Dağılımı

Göç Tarihi					
Cinsiyet	Yaş		Sayı	%	
Kadın	18-34	Hic göç etmeyenler	79	83.15	
		1 Irak işgali öncesi	1	1.05	
		1. ve 2. Irak işgali arasında	8	8.42	
		2 Irak işgali sonrası	7	7.36	
		Toplam	95	100	
	35-54	Hic göç etmeyenler	25	92.59	
		1 Irak işgali öncesi	1	3.70	
		2 Irak işgali sonrası	1	3.70	
		Toplam	27	100	
	55-68	Hic göç etmeyenler	2	50	
		1. ve 2. Irak işgali arasında	1	25	
		2 Irak işgali sonrası	1	25	
		Toplam	4	100	
	Erkek	18-34	Hic göç etmeyenler	136	87.74
			1 Irak işgali öncesi	1	0.64
1. ve 2. Irak işgali arasında			11	7.096	
2 Irak işgali sonrası			7	4.51	
		Toplam	155	100	
35-54		Hic göç etmeyenler	53	70.66	
		1 Irak işgali öncesi	3	4	
		1. ve 2. Irak işgali arasında	9	12	
		2 Irak işgali sonrası	10	13.33	
		Toplam	75	100	
55-68		Hic göç etmeyenler	6	75	
		1 Irak işgali öncesi	2	25	
		Toplam	8	100	

Tablo 6: Meslekler, Yaş Ve Cinsiyet Dağılımları:

Meslek			Sayı	%
Yaş	Cinsiyet			
18-34	Kadın	Ev Kadını	21	22.10
		İşçi	11	11.57
		İşsiz-Emekli	7	7.36
		Esnaf-Tüccar	36	37.89
		Prof-Meslek Sahibi	9	9.47
		Oğrenci	11	11.57
		Toplam	95	100
	Erkek	Ev Kadını	3	1.93
		İşçi	33	21.29
		İşsiz-Emekli	4	2.58
		Esnaf-Tüccar	9	5.8
		Ücretli Çalışan-Kamu /Özel	66	42.58
		Prof-Meslek Sahibi	5	3.22
		Oğrenci	35	22.58
		Toplam	155	100
35-54	Kadın	İşçi	1	3.70
		İşsiz-Emekli	2	7.4
		Esnaf-Tüccar	9	33.33
		Ücretli Çalışan-Kamu /Özel	3	11.11
		Prof-Meslek Sahibi	1	3.70
		Oğrenci	11	40.74
		Toplam	27	100
	Erkek	Ev Kadını	2	2.66
		İşçi	16	21.33
		İşsiz-Emekli	6	8
		Esnaf-Tüccar	16	21.33
		Ücretli Çalışan-Kamu/ Özel	22	29.33
		Prof-Meslek Sahibi	7	9.33
		Oğrenci	6	8
		Toplam	75	100
55-68	Kadın	İşsiz-Emekli	1	25
		Ücretli Çalışan-Kamu/ Özel	2	50
		Oğrenci	1	25
		Toplam	4	100
	Erkek	Ev Kadını	1	12.5
		İşçi	1	12.5
		İşsiz-Emekli	2	25
		Esnaf-Tüccar	4	50
		Toplam	8	100

Bu örneklemin içinde yaşları 55 ve üzerinde olan kadınların tümü, yerleşiktir. Yani hiç göçe tabi olmamıştır. Kadınlar arasında en fazla göç etmiş olan grup, % 17 ile 18-34 yaş kadın grubudur. Bu grupta da % 8 oranda kadın 1 ve 2. Irak işgali arasında ve %7 oranında da 2. Irak işgalinden sonra göç ettiklerini bildirdiler.

Erkeklerin arasında göç oranı daha fazladır. 55 yaş üzerindeki erkeklerin % 25'i 1. Irak işgalini takiben geldiklerini, 35-55 yaş grubundakiler de % 12 oranında 1. Irak işgalini takiben, % 13.3 oranında 1. ve 2. Irak işgali arasında buraya göç ettiklerini belirtmişlerdir. 18-34 yaş arasındaki erkeklerde göç oranı % 12'dir. Bu grup ağırlıklı olarak 1. Ve 2. Irak işgali sırasında buraya gelmiştir.

Göçle gelen nüfusun oranını tam olarak bilmemekle beraber, örnekleme giren dağılım, bize genel durum için de bir fikir verebilir: 1. İşgal ve sonrasında göçedenler arasında, kadınların daha genç nüfusundaki oran %24'e, erkeklerin de özellikle orta ve yukarı yaşta olanları arasında göçle gelmiş olanların kümülatif oranı %50'ye varmaktadır.

ÇEŞİTLİ AÇILARDAN YORUMLAR⁴:

⁴ Soru kağıdı ve Pilot çalışma ile geliştirilen Bogardus Yakınlık Ölçeği ektedir.

Aile üyeleriyle konuşulan dil ağırlıklı olarak Kürtçe'dir. Erkeklerin özellikle 55 yaş üzeri olanların tamamı evlerinde Kürtçe konuşmaktadır. Kadınlarda aynı yaş grubunda Kürtçe konuşma oranı %50ye düşmektedir. Kadınlar arasında yaşa bağlı olarak evde Kürtçe konuşma oranı hafifçe düşmekte (18-34 yaş grubunda başka bir dili konuşanlar % 6.3; 34-54 yaş grubunda aynı oran bu kez % 7.4'tür). Erkekler ise daha ağırlıklı olarak Kürtçe konuştuklarını bildirdiler (18-34 grubunda % 1.9; 34-54 grubunda % 2.6 oranında başka diller bildirildi).

Sokakta konuşulan, resmi kurumlarda konuşulan dilde de farklılıklar vardır vardır. Kadınların 18-34 yaş grubundan % 3.1'i ve 34-54 yaş grubundakilerin % 7.4'ü Kürtçe dışında anlaştıklarını söylerken; erkeklerde bu oranlar sırasıyla % 4. 5 ve % 1.3 tür.

Bu farklılık, kadınların ve erkeklerin evde ve dışarıda dil açısından farklı davranış kalıplarına sahip olduğunu gösterir mi? Bunu sınavabilmek için "*Kendinizi etnik olarak nasıl tanımlarsınız?*" sorusuna verilen yanıtlara bakmak gerekir. Bu soruya % 97 oranında Kürdüm, % 1 oranında Arabım, % 1 oranında Türk ya da Türkmenim yanıtları gelmiştir. Evde konuştukları dil ile dışarda konuştukları dil arasında hafifçe de olsa daha çok farklılık olan kadınların; çıkılan yerin dilini muhafaza edip etmedikleri sorusu burada da sorulmalıdır. Göçe

girmiş her sosyal yapı gibi, göçle ayrılmış kadınlar gelinen yerin dilini evde daha çok yaşatmaktadır. Bu gruplar için de aynı durumun olup olmadığı sorusu başka bir araştırmayla ortaya çıkabilir.

GENEL PROFİLE DAİR⁵:

Kendilerini Kürt olarak hisseden, etnik kimliklerini Kürt olarak tanımlayan (% 97), evde ve resmi dil olarak konuştukları dil neredeyse aynı olan, etnik olarak diğer ülkelerde yaşayan Kürtlerden kendilerini ayrı düşünen (% 76 Irak Kürtleri), En fazla İran ile bağlarının güçlü olduğunu düşünen (%9) Türkiye ile sadece % 5 yakınlık hisseden (etnik olarak); dil olarak kendisini % 95 oranında Irak'a, % 16 oranında İran'a yakın hisseden, kültürel olarak %74 oranında Irak Kürdü sayılması gerektiğini bildiren ama bu kez İran ile daha çok (%15) ve Türkiye ile biraz daha fazla, %8 oranında yakınlık bildiren bir grup var karşımızda. Mezhep konusuna gelince iş biraz daha farklılaşıyor: Bu grubun % 5'i mezhepsel olarak hiç bir grupta yakınlık bildirmiyor. %79 Irak ile, % 5 de Türkiye ve yine % 10 oranında İran'la yakınlık bildiren var.

Ote yandan siyaseten aidiyeti arayan sorularda bu rakamlar, Irak Kürtlerine aidiyette %71'e ye düşmekte. Bu

⁵ Bkz. Soru kağıdındaki dağılımlar

konuda umutsuz sayılabilecek bir tutumla “hiç” yanıtını verenler de % 16’ya yükselmektedir. Aidiyete verilen yanıtlar bunun dışında dağınıktır, % 7 kişi Türkiye Kürtleriyle, % 4 oranında İran Kürtleriyle siyaseten yakınlık bildirilmektedir. Siyaset, Mezhep ve Kültür alanlarında diğer ülkelerdeki Kürt gruplarla daha az yakınlık bildirilmiştir. Eğer bir başka ülkenin Kürtlerine yakınlık duyulacaksa, bunun da dil ve kültür alanlarında ağırlıklı olarak İran Kürtleri, ikinci sırada da siyaset ve kültür alanlarında Türkiye Kürtleri olduğu görülmektedir.

“Kürtlerin anavatanı neresidir?” sorusu, % 32 ağırlıkla 4 ülke (Irak, İran, Suriye ve Türkiye) olarak yanıtlanmaktadır. 1980ler öncesinde büyük oranda Kürtlerin anavatanları bu ülkelere ek olarak Rusya’yı da kapsıyordu. Ancak şimdi 5 ülke bildirenler sadece % 28’de kalmaktadır. Bu ise bize *welat* (yurtluk) ile *vetan* (yurt) ve *vatan* arasındaki farkı bildiriyor: *Welat*, vetandan ayrı olarak, yurtluk, konulan yer anlamında uzun süre Kürt milliyetçiliği tarafından kullanılmış bir sözcüktür. Öte yandan *wetan*, milletleşme aşamasında, yurtluk’tan ayrı ama milletin kendisini konumladığı yeri gösterir. *Vatan* ise, artık devletin sınırlarını çizdiği *yer*’dir. Bir resmi mekandır. *Welat* ve *vetan* uzamsal (spatial), vatan ise yer’seldir (place). 2000’lerden sonra *welat* giderek yerini *vetan* kelimesine bırakmıştır. Bu bugulardan hareketle, Kürt Federe Bölgesi’nin, Irak’taki Kürtler için giderek daha çok

sabitlenmekte ve *vatan* halini almakta olduğunu söyleyebiliriz.

Öte yandan bu soruya “Kürtlerin yaşadığı her yer” olarak yanıt verenler, % 12’dir. Bu yanıt az verilmiş olmasına rağmen, küreselleşme çağında vatan inşa edilmeksizin milleti inşa etmenin, uzamsal egemenlik alanı aramanın (*spatial territory*) önemli bir bulgusu sayılmalıdır.

Bu sorunun yanıtlarının yaş ve cinsiyete göre dağılımına baktığımızda, Kadınların erkeklere oranla “eski bilgi”yi (‘5 ülkede Kürtler’) daha çabuk revize ettikleri görülmüştür: Genç kadın grubu bu soruyu %20 oranında, ileri yaş grubu % 50 oranında “Kürtlerin yaşadığı her yer” diye yanıtlarken, orta yaş grubu daha çok % 33.3 ile Irak-İran-Türkiye ve Suriye (yeni bilgi) yanıtı vermektedir. Erkeklerde ise bu oranlar farklıdır: 34-54 yaş grubundaki erkekler sadece % 16 oranında vatani “Kürtlerin yaşadığı her yer “ diyerek yanıtlamıştır. Bu oran yaşlı erkeklerde % 37.5 e çıkmıştır. Erkeklerde, Kürtlerin vatani konusunda düşünceler daha karışıktır: beş ülkeyi sayanlar (eski vatan bilgisi) % 33. 3 ve sadece 4 ülkeyi sayanlar (yeni vatan bilgisi) yine %33. oranındadır.

Bu neyi gösterir? Bir milletin, millet olarak oluşumunun, önce vatani sabitlemekten geçtiğini biliyoruz. Ancak küresel çağda, vatan sınırlarını çizmeksizin millet olmaya başlamış,

uluslaşma sürecini küreselleşmeyle birlikte başlatmış olan ülkelerde vatani bir coğrafyadan ziyade bir yer bir uzam (space) olarak tanımladıklarını, bunu takiben de tarihe bir ‘hız’, ‘süreklilik’ atfettikleri görülmektedir⁶. Ulus-devletten postmoderniteye geçiş sürecinde, vatanın yerini millet almaya başlamıştır⁷.

Yukarıdaki yanıtla beraber, Kürtlerin kendi anavatanları olarak 4 (veya 5 ülke) sayması, akabinde de sınır alanlarını kaldırarak imgesel bir etnik vatandaşlık izlemeleri, üzerinde çok önemle durulması gereken bir konudur. Bu son yanıtlarla, örneğin, Kürdistan da bir coğrafya, bir vatan olmadan çok önce, egemenlik alanlarına gevşek bir biçimde bağlanmış uluslarası bir kimlik, bir pasaport olarak mevcut olmaktadır.

Uluslaşmanın bir diğer göstergesi, ulusal haber ağlarının kurulması, yaygınlaşması ve bunlara güvenin artışıdır. KFB’nde, haber almanın ana kaynakları uluslararası ağırlıklı medyadır. Diğer bir deyişle, Irak Kürtlerinin dışa açılan penceresi, genellikle uydu kanallar (% 45) ve bunun yanısıra ulusal

⁶ Bkz. Boyarin, BOYARIN, J., (1994), “Space, Time and Politics of Memory”, in J.Boyarin (ed.) *Remapping Memory, The Politics of Timespace*, Uni. of Minnesota Pres, Minneapolis; Özgen, H.N. (2006), “Vatanın Çevresi Olarak Sınırlar”, *Tiroj*, Eylül- Ekim 2006.

⁷ Özbay, F., 2008, “Türkiye’de Ulus-Devlet, Gözetim ve Nüfus Bilgisi”, *Nüfus Bilim Günleri, Nüfus Bilim Derneği, 25-26 Ekim 2008, Ankara* http://www.nd.org.tr/Custom/OdesisMc/ferhunde_ozbay_ulus_devlet.pdf

medyadır (%27). Aile, akraba, çevre üzerinden yayılan enformel haber ağlarına güvenen ve kullananların sayısı % 8'dir. Ancak %27 oranında bir grup haberlerle ilgilenmediğini ve %11 pek haberli olmadığını söylemiştir. Bu önemli bir medya sağlığı olarak nitelenebilir.

Uluslararası medyanın yaygınlığının bir etkisi, “*Hangi ülkede yaşanacak?*” sorusuna gelince belirginleşmektedir: Irak Kürtlerinin % 45'i şimdi bulunduğu KFB'nde, ve ondan sonra da % 29 ağırlıkla AB ülkelerinde yaşamak istiyor. Seçilen üçüncü yerleşim yeri % 9 oranında ABD. Türkiye seçilen ve yaşanabilecek ülke sıralamasında % 4 ile sonlarda ve İran ile aynı düzeyi, 4. sırayı paylaşıyor.

“*Kürtlerin sorunlarını kim çözer?*” sorusunu özellikle sorduk. Bu soruya verilen yanıtlar, son derec önemli ve vatan algısını tamamlayıcı yanıtlar olacaktı. Sorunları çözecek olanın esas olarak % 36 ile Barzani, % 16 Talabani, % 28 ile hiçkimse olduğunu bildiriyorlar. Gerçek bir belirsizlik ve umutsuzluk hali ise, bu sorunu muhatabı ikinci ve üçüncü kişiyi sorduğumuzda beliriyor: sırasıyla % 70 ve % 85 ile ‘hiçkimse!’ yanıtı, bize genel olarak KFB'ndeki Kürtlerin Barzani'ye büyük oranda bağlanmakta olduğunu ancak önemli bir kesimin de siyaseten kendisini yalnız hissettiklerini ortaya koyuyor. Öcalan ve veya Erdoğan'ın “Ombudsman güvenirligi” daha alt sıralarda ve çok

ama çok az sayılarla ifade ediliyor. Noshirman'ın güvenilirliği de, cinsiyet ve yaş grupları arasında %1.3 ile % 3.8 arasında değişiyor. Noshirman'a en çok güven bildirenler (% 3.8 ile) 18-34 yaş grubu erkekler.

Sorunu birinci sırada çözebilecek üçüncü kişinin adı ilginç: Obama. Kadınlar erkeklerden biraz daha çok Talabani'ye güveniyor, erkekler ise kadınlardan daha çok Barzani ve Obama'nın adını anıyor. Obama'ya birinci dereceden sorun çözücü olarak duyulan güven % 7 gibi bir oranla sınırlı da olsa, KFB Kürtlerinin küresel sistemi bildiklerini ve izleyebildiklerini de gösteren bir veri olarak yorumlanabilir. Kadınların 55 yaş üzeri olanların %50 si Barzani veya hiç kimse (%50 ile) derken, erkeklerin aynı yaş grubu güvenirlkte % 62.5 oranında Barzani'yi seçiyor ama bir temkinle de % 12.5 oranında da Obama'yı güvenilir lider olarak dile getiriyor.

Daha ileri bir aşama olarak “*Kürtlerin sorunların hangi devlet çözebilir?*” sorusuna da % 35 ile ABD yanıtı verilmesi, yukarıdaki yorumu doğrular niteliktedir. Birinci derecede sorunu çözebilecek ülke sıralamasında Irak sadece % 21 ile ikinci sırayı alıyor. İkinci çözüm ülkesi olarak Türkiye % 8 oranında görülüyor. Yine bu soruya da umutsuzluk yanıtı % 26 ile verilmiş.

Kadınlar ve erkeklerin tutumu bu sorunu yanıtında da ayrılıyor. Kadınlar arasında daha genç gruplar, sorun çözücü ülke olarak ya Amerika'yı ya da hiçbir ülkeyi gösterirken, yaşları ilerledikçe, kadınların Amerika'ya daha az güven bildirerek, 'kendi gücümüze güvenelim' yanıtını verdiklerini görüyoruz. En ileri yaştaki kadınların ise bu konuda belirgin bir ayırım içinde olmadıklarını söyleyebiliriz. Bu gruptaki kadınlar % 25 oranında ABD, Irak ve kendi güçlerine eşit olarak güveniyorlar.

Erkeklerde ise ABD'ye güven oranı yaşla birlikte belirgin olarak artıyor. Özellikle 34 yaş üzerinde olanlar %47 oranında ABD'ye güven bildiriyorlar.

Bir bütün olarak grupları ve yanıtları yorumladığımızda, tüm kadın gruplarının "*Gidilecek ülke*", "*Sorun çözücü lider*" ve "*Sorun çözücüler*" konusunda yanıtlarının oldukça dağınık ve tutarsız olduğunu görüyoruz. Bu konuda en çok dağınıklığı ise 34-54 yaş arası kadın grubunun en çok "*Hangi ülkeye ve hangi lidere güveneceğiz*" sorusunu yanıtlamakta gösterdiğini söyleyebiliriz (2.97 sapma ile). Erkeklerin en genç ve en yaşlı grupları da aynı dağınıklığı "*Lider*" konusunda yaşıyorlar (2.32 sapma ile).

Bu tutumu bütünüyle değerlendirmek için, erkekler ve

kadınların milli kurgulamalardaki rollerinin başka ulus çalışmalarında nasıl işlediğine bakmak gerekiyor. Ayrıca “Güvenilen lider”, “Gidilebilecek ülke” ve “Sorun çözücü lider” sorularına verilen yanıtları, millet kurgusunu oluşturmada da dikkate almalıyız.

Bu konuda yapılmış kimi çalışmalar, kadınların ülke değiştirme, lider seçme ve güvenme konularında daha risksiz olanlara daha çok yöneldiklerini, hahehalkını daha az risk alarak güvende tutmak davranışını gösterdiklerini vurguluyor. Buna karşılık erkekler özellikle de genç erkeklerin daha riskli seçimler yapabilecek şekilde seçim portföylerini genişlettiklerini, tüm alternatifleri bir sepet olarak hazır tuttıklarını göstermekte. Bu örnekte de, her yaş grubundan erkeğin dağınık yanıtlarla alternatiflere kendilerini açtıklarını, kadınların da evrensel olana benzer olarak risksiz alanlara doğru ilerlediklerini görebiliriz.

**“KİM BİZDEN, KİM DEĞİL?” ve “GELECEĞİ
KİMİNLE KURACAĞIZ?”**

**KİM İÇERLİKLENİYOR, KİM
DIŞARLIKLANIYOR?**

Millet duygusunun önemli bir göstergesi olarak, yerliyi yabancıyı tanıma, dostu düşmanı ayırt etme aşamasında, (inclusionXexclusion) KFB Kürtlerinin en çok Türkiye ve Suriyeli Kürtlerle ilişkide dağınık tutum aldıklarını, bu konularda daha çok sapan, daha tutarsız görüş bildirdiklerini söyleyebiliriz. Yaş ve cinsiyete bağlı olarak daha genç erkek ve kadınlarının KFB Kürtlerine daha çok yakınlık bildirdikleri ve komşularına karşı daha yüksek bir tutarlılıkla tavır aldıklarını, yaşın ilerlemesiyle birlikte, kadınlarda daha çok olmakla beraber, yanıtların daha dağınık olduğunu görüyoruz.

Kendisini ve vatanını savunma, Kürtlerin KFB için önemli tek yer olduğunu hissetme, ‘diğerini’ tanımlama ve dışlama vb., özetle milliyetçiliğin ayrımcı belirteçleri olarak tanımlanan tutumlar açısından, örneklemin görüşleri genel olarak şöyledir:

Milliyet olarak kendini tanımlama ve kendi milletini öne çıkartma konusunda kadınlar ağırlıklı olarak daha çok milliyetçi görüşlere yakınlık bildirdiler (Ortalama: 3.4) ve bu bildirimde

daha yüksek oranda tarafgirlik beyan ederken (maksimum 4.5/5.00), erkekler biraz daha çekinik kalmaktadırlar (Ortalama: 3.3) ve max 4.3/5.00). Öte yandan, kadınların miliyetçi tutum bildirirken yanıtlarının daha dağınık, erkeklerin ise daha tutarlı olduğunu da bulguladık.

Diğerlerini damgalama ve dışarlama konusunda ise, bu kez erkeklerin daha yüksek oranda (Ortalama: 3.01ve max: 4.00/5.00) kurucu olduklarını gördük. Kadınlar daha çekinik ve daha dağınık bir tutum alırken (Ortalama: 2.9, max: 3.5/ 4.00), en yüksek değerlerde bu konuda görüş bildirme konusunda daha tutarsız davranmaktaydılar (inter-item corr. Max.: -6.72). Erkekler en üst seviyeden dışarlama konusunda daha net ve daha az çekinik bir tutum içindeydiler. (inter-item corr. Max.: -3.5). Bu sonuçlardan kadınların *içeriyi*, erkeklerin ise *dışarıyı* kurduklarını söyleyebilir miyiz? Yani kadınlar içerideki milleti kurgularken, erkekler dışarıda olanı sınıflandırmada mı daha çok fikir sahibidirler?

Yine yukarıdaki yanıtları (Liderler ve güvenilir bulunan ülkeler vb.) dikkate alarak bir değerlendirme yapabiliriz: Kadınlar içeriyi kurmada daha tutucu, erkekler içeriyi kurmada (yani kimler bizden sorusuna karşı biraz daha şüpheli; öte yandan kadınlar dışarıyı anlamlandırmada daha çekinik, erkekler dışarıyı onaylamada, kimi ülkelere karşı sert bir karşıtlığı üst

düzeyde alsalar da, daha geniş bir yelpaze izlemekteydiler. Özellikle,

Tutum ölçeğininin bütününe ilişkin kimi yanıtlar, bize Türkiyeli Kürtlere değil daha çok Türkiye'ye inancın sarsılmış olduğunu gösteriyor: “Türkiyeli bir Kürdü damat olarak kabul ederim” maddesine % 10 Tamamen, %27 Kısmen katılma”, % 10 belirsizlik, % 27 ‘kısmen etmem’ , %11 ise ‘asla kabul etmem’ diyerek yanıt veriliyor. Benzer olarak “Türkiye”den gelen kürtlerle ciddi sorunlarımız var” diyenler sadece %16 oranında tamamen ve kısmen ‘evet’ diyorlar. Öte yandan Türkiye ile ilgili olarak: “”Türkiye ile ilgili hiç bir haberden demokrasi umudu çıkmıyor” maddesine % 39 oranında tamamen ve kısmen onaylama veriliyor. “Bir gün burayı terketmem gerekirse, ilk gideceğim yer Türkiye olacak” maddesine de % 66 oranında ‘Hayır’ yanıtı veriliyor.

Bütün olarak ölçeğin en çok tutarlılık gösteren maddelerinin cinsiyete göre dağılımı şöyledir:

Cinsiyet	5 En yüksek katılım, 1 En Düşük Katılım	Ortalama	Std. SAPMA	
Kadın	Irak'taki Kürtlerin çoğunu benimsiyorum ve kendime yakın hissediyorum	4.31	1.00	
	Burası bizim için asıl vatanımız ve yeni yuvamız	4.51	0.88	
	Kürtlerin gerçek demokrasiyi yaşadıkları esas vatan Irak'tır	2.76	1.38	
	Türkiyeli bir Kürdü damat olarak kabul ederim	2.32	1.52	
	Iraktaki Kürtler, diğer ülkelerin Kürtlerine hoşgörüyü yaklaşmalı	4.26	1.08	
	Biz bu vatanın kurucu unsuruyuz.	4.22	1.07	
	Irak'ta gerçek bir demokrasi anlayışı var	2.57	1.25	
	Bizim geleceğimiz burası	4.11	1.33	
	Amerika, Kürtlerin gerçek dostudur	1.99	1.26	
	Biz Iraklı Kürtler, Kürt devletinin temellerini burada attık	3.86	1.19	
	Çevre ülkelerde bizim dışımızda Kürtleri temsil eden bir örgüt yok	2.65	1.63	
	Erkek	Irak'taki Kürtlerin çoğunu benimsiyorum ve kendime yakın hissediyorum	4.079	1.23
		Burası bizim için asıl vatanımız ve yeni yuvamız	4.352	0.95
		Kürtlerin gerçek demokrasiyi yaşadıkları esas vatan Irak'tır	2.71	1.39
Türkiyeli bir Kürdü damat olarak kabul ederim		2.65	1.55	
Iraktaki Kürtler, diğer ülkelerin Kürtlerine hoşgörüyü yaklaşmalı		4.13	1.17	
Biz bu vatanın kurucu unsuruyuz.		4.28	0.90	
Irak'ta gerçek bir demokrasi anlayışı var		2.29	1.22	
Bizim geleceğimiz burası		3.70	1.67	
Amerika, Kürtlerin gerçek dostudur		2.21	1.41	
Biz Iraklı Kürtler, Kürt devletinin temellerini burada attık		3.67	1.441	
Çevre ülkelerde bizim dışımızda Kürtleri temsil eden bir örgüt yok		2.54	1.46	

MİLLETİ OLUŞTURMAK

Kadın ve erkeklerin uydu alıcılarla haber takibi yapmalarının da, bu tutumlarda önemli bir yeri olabilir. Kadınlar uydu haberleşmelerinin bir “günlük dile tercümesini”, yani politik tartışmaların ev içi alana yönelik olası müdahalelerini ve hayatın bunlarla nasıl değişeceğinin tercümesini, erkeklerden öğrenirler. Yine bu örnekte ortaya çıktığı üzere, özellikle de ev içinde farklı dil alanlarının savunusunu yürütmekte olanların daha çok kadınlar olduğu yerlerde, bu tercüme daha çok önem kazanır. Bu çalışmada da, uydular üzerinden alınan haberlerin çeşitli tercüme kadınları daha tutucu olmaya, erkekleri ise daha farklı alternatifleri aramaya itmiş olabilir. Bu sonuçlardan hareketle, gidilebilecek ülkeler, liderlerin güvenilirliği, bizden olan ve olmayanların sınıflaması konularında, Türkiye’ye verilen güven paylarının da, hiç de göz ardı edilmemesi gerektiğini, ancak riskli görüldüğünü vurgulamalıyız⁸.

Öte yandan, AB ve ABD’nin gidilebilecek ülke olarak öne çıkması, bu ülkelerde değişmekte olan göçmenlik yasaları ile ilgilidir. Daha önceleri de büyük bir Kürt nüfus barındıran AB’nin göç politikalarındaki değişiklikler, Irak Kürtleri için daha kolay aşılır görünüyor. ABD’nin ise, 20010’de “Child

⁸ Buradaki çıkarımlar Prof. Dr. Özbay ile kişisel söyleşi sırasında, kendisinin bilgisi ve yorumlarıyla oluşturuldu. 30 Ekim 2009, Şişli, İstanbul. Yorumları ve bunları kullanmama izin verdiği için Prof. Dr. Özbay’a teşekkür ederim.

Citizenship Act” ile değiştirdiği göçmen yası, 1974’de ngrlen “ABD dışı doğmuş çocukların da vatandaşlığa alınması” ve bu yolla *Eugenic* ısrardan vazgeçilmesi sürecini daha geniřletmektedir⁹. 1974’de yayınlanan CIA Raporu, “Etki alanı içindeki adoption’u teşkil etmek gerektiğini” vurgulamaktaydı. Böylece Kore ve Vietnam’daki çocukların evlat edinmesini sağlayacak ve bunlara vatandaşlık yolunu açan bu yasayla başlayan ve eugenic ısrardan vazgeçen tasarının, Irak için de açılmış olup olmadığına bakmak ve bu bilgilerin Irak Kürtleri içindeki yaygınlığını da incelemek gerekiyor. Her durumda, KFB’ndeki dışa yönelimin, tüm bunlar eşliğinde ele alınması ve kadınlardansa erkeklerin tüm alternatiflere daha açık olduğunu vurgulamak da gerekli.

⁹ Bkz. <http://www.uoregon.edu/~adoption/index.html>.